

"Беларусь і Біблія"

Унікальная міжнародная выстава пад такой назвай, прысвечаная самай вядомай і ўплывовай кнізе ў гісторыі чалавецтва, адкрылася 20 верасня 2018 года ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Упершыню за ўсю гісторыю бібліятэкі ў межах адной выставы ў Беларусі дэманструюцца рарытэты сусветнай значнасці, узрост некаторых з якіх дасягае 5 тысяч гадоў. У Беларусь іх прывезлі з Вялікабрытаніі, ЗША, Ізраіля, Карэі, са шматлікіх прыватных калекцый. Выстава будзе працаваць да 21 кастрычніка.

Назва "Біблія" паходзіць ад грэчаскага слова "кніга", а дакладней — "кнігі" Біблію часта называюць кнігай кніг або кнігай, якая складаецца з многіх кніг. У яе доўгая і складаная гісторыя. Біблія — самы капіяваны рукапіс і самая выдаваная кніга ўсіх часоў. Існуе больш за 40 000 рукапісных асобнікаў Бібліі і яе фрагментаў, якія датуюцца перыядам, што папярэднічаў вынаходніцтву на Захадзе ў сярэдзіне XV ст. друкарскага варштата з рухомымі літарамі. Калі да гэтага ліку дадаць яўрэйскія Торы (гэтая рукапісная традыцыя захоўваецца да нашага часу), то агульная колькасць рукапісаў перавысіла больш за 60 000 асобнікаў.

Па колькасці публікацый Біблія пераўзыходзіць любую іншую друкаваную кнігу. Па прыблізных ацэнках, у свеце надрукавана больш за 6 мільярдаў асобнікаў Бібліі. Поўная Біблія перакладзена на больш чым 636 моў. Гэта самая прадаваная кніга ўсіх часоў: штогод прадаецца прыкладна 100 мільёнаў яе экзэмпляраў. Новы Запавет, цалкам або часткова, перакладзены на 1442 мовы. Іншыя часткі Бібліі — на 1145 моў. У цэлым Біблія або яе часткі перакладзены на 3223 мовы з агульнага ліку існуючых у свеце 7097 моў. У наш час вядзецца праца над больш чым 2400 праектамі па перакладзе Бібліі на новыя мовы ў 165 краінах.

Біблія лічыцца святой кнігай у іўдаізме і хрысціянстве, шануецца мусульманамі і прадстаўнікамі іншых канфесій. Больш за два мільярды чалавек на зямлі лічаць гэтую кнігу Святым Пісаннем або Святой Бібліяй.

Хаця Біблія мае ўжо некалькі тысячагоддзяў гісторыі, тым не менш у яе былі папярэднікі. Больш раннія тэксты ўліліся ў біблейскую традыцыю, дапоўнілі яе, а старажытныя рэлігіі і вераванні паўплывалі на характар іўдаізму і хрысціянства — рэлігій, заснаваных на біблейскім вучэнні.

Таму на выставе паказаная і перадгісторыя Бібліі. Сярод экспанатаў адна піктаграфічная і дзве клінапісныя гліняныя таблічкі, якія датуюцца 3000—2000 гг. да н. э. Яны паходзяць з Ура ў Месапатаміі. Як лічыцца, там з'явіліся першыя помнікі пісьменства. Менавіта там людзі навучыліся занатоўваць інфармацыю, што зрабіла першую інфармацыйную рэвалюцыю: з та-

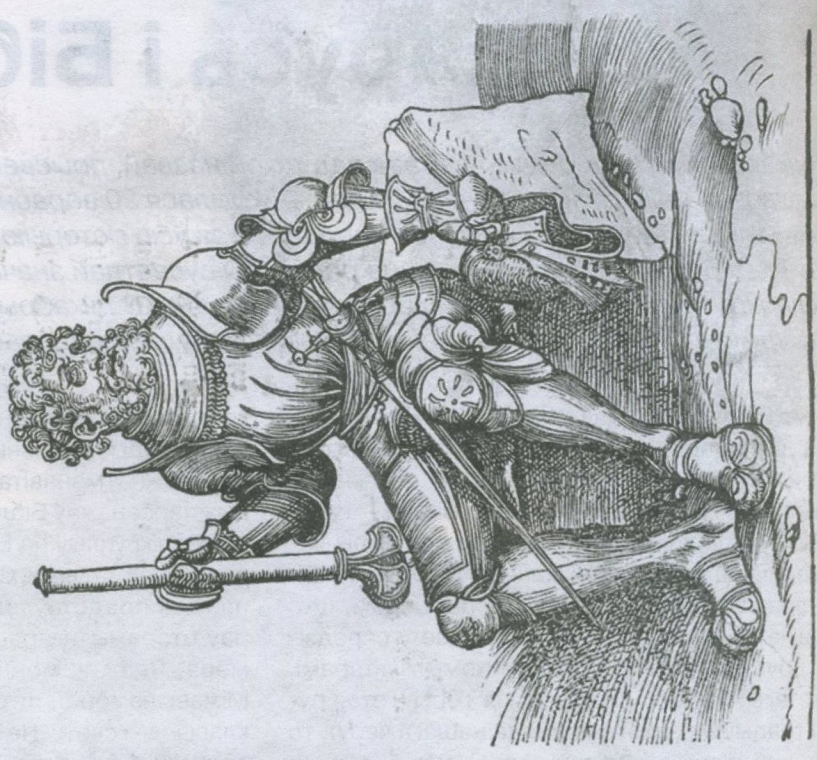
го часу веда пачалі назапашвацца і ўжо не абмяжоўваліся індывідуальным досведам асобных людзей. Што важна, менавіта ў горадзе Ур жыў адзін з галоўных персанажаў Бібліі — Аўраам.

Вялікі ўплыў на Біблію аказала інтэлектуальная і духоўная традыцыя Старажытнай Грэцыі. Таму ў экспазіцыі прадстаўлены адзін з самых важных твораў старажытнагрэцкай літаратуры — "Іліяда" Гамера. Яна так моцна паўздзейнічала на культуру Міжземнамор'я, што яе нават называюць "Бібліяй" класічнага свету. На выставе можна ўпершыню ў Беларусі пабачыць адзін са старажытных спісаў гэтага знакамітага твора. Ён напісаны на папірусе і датуецца I ст. н. э. — часам Новага Запавету.

Прымаючы пад увагу шырокую бібліяграфію, не дзіўна, што Біблія знаходзіцца ў цэнтры інавацый кніжнага мастацтва. Яўрэйскія кніжнікі і хрысціянскія пісцы адаптавалі і мадыфікавалі класічныя нормы перапісвання тэксту, распрацаваныя вучонымі пры Александрыйскай бібліятэцы. І гэта тычылася не толькі практыкі перапісвання тэксту, але і рэдагавання, тэксталогіі і падыходу да вызначэння яго кананічнасці. Усё гэта было вельмі важна пры перадачы "Іліяды" Гамера. Развіццё кодэкса (звычайна нам формы кнігі са змацаванымі ў карэньчыку лістамі) — у вышэйшай ступені важнага антычнага новаўвядзення — яшчэ ў старажытнасці было ўзята на ўзбраенне хрысціянскімі пісцамі. Яно дазволіла перайсці ад фармату скрутка да фармату кнігі. Сярэднявечныя манастырскія цэнтры кніжнасці (скрыпторыі) і майстэрні мастакоў (арцелі) працягвалі ўкараняць новаўвядзенні і распрацоўваць метады і стылі для вырабу Біблій — іх найважнейшай справы. Пра гэта можна меркаваць па велізарнай колькасці біблейскіх рукапісаў, створаных у манастырскіх скрыпторыях.

Верагодна, адным з самых значных вынаходстваў усіх часоў было стварэнне друкарскага станка з рухомымі літарамі. Гэта адбылося каля 1455 г. дзякуючы працы Ёгана Гутэнберга і многіх іншых друкароў, напрыклад Францыска Скарыны. Кнігі сталі больш даступнымі, а пісьменнасць значна пашырылася. Усё гэта спрыяла развіццю сферы адукацыі і паскорыла распаўсюд новых ідэй, але рэвалюцыя ў друку пача-

Secundus Index
repl des autru
testaments.

лася менавіта з Бібліі. Гэтая кніга служыла палатном для наватараў у галіне мастацтва: ад сярэднявечных упрыгожанняў, гравюр і эстампаў да сучаснага каляровага друку. Прыкладаў таму мноства. Акрамя таго, Біблія дазваляе атрымаць уяўленне аб гісторыі кнігі ў шырокім сэнсе гэтага слова.

Гісторыя складання, перадачы і захавання Бібліі такая ж шырокая, як і яе бібліяграфія. Выстава паказвае гісторыю Бібліі ад старажытных помнікаў, як, напрыклад, скруткі Мёртвага мора (скруткі з Іўдзейскай пустыні) і далей — на прыкладзе мноства біблейскіх рукапісаў з розных моўных і культурных традыцый Сярэднявечча. Экспазіцыя ўключае яўрэйскія скруткі з населеных пунктаў, размешчаных уздоўж Вялікага шаўковага шляху — галоўнай культурнай і эканамічнай магістралі свайго часу. Тут сабрана вялікая колькасць прыкладаў з самага ранняга перыяду кнігадрукавання (эра інкунабул), шырока прадстаўлены раннія друкаваныя Бібліі, а таксама разнастайныя біблейскія ілюстрацыі.

Выстава "Беларусь і Біблія" аддае належнае славянскай і беларускай біблейскай спадчыне, паказваючы гісторыю беларускай Бібліі ад першых рукапісаў да нашых дзён. Бо менавіта з Бібліі пачынаецца кніжнасць на землях Беларусі. Гэтая кніга служыць напамінам аб працы навукоўцаў і царкоўнаслужыцеляў, якія перапісвалі царкоўнаславянскую Біблію і рабілі пераклады на беларускую літаратурную мову. На выставе дэманструюцца рарытэты з Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і ўнікальных замежных прыватных збораў.

Назва выставы адназначна звязвае нас з родным краем. Сапраўды, беларускія біблейскія помнікі займаюць на выставе пачэснае месца. І многія з іх цесна звязаныя з імёнамі беларускіх асветнікаў. Як вядома, перапісвалі кнігі Бібліі і стваралі на іх аснове ўласныя творы знакамітыя беларускія асветнікі XII ст. — Еўфрасіння Полацкая і Кірыла Тураўскі. У далейшым гэтая традыцыя працягвала развівацца ў кантэксце поліканфесійнай сітуацыі ў беларускай культуры. Біблейскія тэксты перапісваліся прадстаўнікамі духавенства і вернікамі рознага веравызнання: праваслаўнымі, католікамі, уніятамі, пратэстантамі, стараверамі, іўдзеямі, мусульманамі. Разнастайнасць гэтых помнікаў сведчыць пра багацце духоўнага жыцця даўняй Беларусі.

Вынаходніцтва кнігадрукавання адкрыла новую эпоху ў культурным развіцці нашага народа. Сімвалічна, што беларускае кнігадрукаванне пачалося з выпуску Францыскам Скарынам Бібліі. Ужо пасля на беларускіх землях былі заснаваныя дзясяткі новых друкарняў, што ствараліся не толькі ў буйных гарадах, але і ў невялікіх мястэчках ды прыватных маёнтках. У XVI—XVIII стагоддзях друкарскія варштаты працавалі ў Вільні, Заблудаве, Брэсце, Нясвіжы, Заслаўі, Лоску, Любчы, Мураванай Ашмянцы, Еўі, Слуцку, Куцейне, Буйнічах, Магілё-

ве, Полацку, Супраслі і інш. І Святое Пісанне займала выключную ролю сярод іх выданняў. Варта толькі згадаць, што першая друкарня на тэрыторыі сучаснай Беларусі — Берасцейская — праславілася менавіта дзякуючы выданню так званай Радзівілаўскай Бібліі. Можна згадаць таксама, што большасць з вядомых беларускіх асветнікаў і друкароў XVI ст. так ці іначай звярталіся да выдання кніг Бібліі — і Сымон Будны, і Васіль Цяпінскі, і Пётр Мсціславец, і браты Мамонічы... Таму можна ўпэўнена казаць, што кніжная культура Беларусі непарыўна звязаная з гісторыяй пашырэння Бібліі на нашай зямлі.

Варта адзначыць, што гэтая выстава ў некаторай ступені стала працягам мінулагадняга святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Летась Нацыянальная бібліятэка Беларусі рэалізавала шмат цікавых ініцыятыў: факсімільнае выданне, навуковыя і папулярныя публікацыі, міжнародныя і рэспубліканскія канферэнцыі, выставы, конкурсы, прэзентацыі і шмат іншага. Шырокае святкаванне юбілею стала прычынай знаёмства з многімі міжнароднымі праграмамі і праектамі. Роўна год таму, на пачатку восені 2017 года, да нас з прапановай аб сумеснай працы звярнулася кіраўніцтва і спецыялісты Міжнароднай недзяржаўнай ініцыятывы "Група даследавання рукапісаў". На працягу года мы кантактавалі, перыядычна сустракаліся, абмяркоўвалі дэталі, планавалі гэтую выставу, у дэталю звяралі, што і як павінна быць. Спачатку нават не верылася, што такое можа адбыцца ў Беларусі. Але вось нарэшце экспазіцыю могуць пабачыць тысячы беларусаў.

У межах выставы працуюць аніматары з розных краін свету, варштат часоў Гутэнберга, рукапісная майстэрня, праводзяцца заняткі "Клуба кніжных прафесараў" для дзетак, а таксама навуковы лекторый ад знакамітых замежных і беларускіх даследчыкаў. І шмат іншага. Наведванне выставы абсалютна бясплатнае!

Нацыянальная бібліятэка Беларусі з'яўляецца самай буйной бібліятэкай краіны і валодае найвялікшым зборам рукапісаў і старадрукаў у нашай краіне. Таму, бясспрэчна, нам было што дадаць да многіх тэматычных раздзелаў выставы. Гаворка ідзе і пра інкунабулы (першадрукі часоў Ёгана Гутэнберга), і пра першыя пераклады Бібліі на нацыянальныя мовы, і пра знакамітыя выданні Святога Пісання, і пра цудоўна ілюстраваныя выданні розных часоў. Безумоўна, менавіта на фондах нашай бібліятэкі грунтуецца раздзелы экспазіцыі, якія прэзентуюць беларускія біблейныя рукапісы, айчынныя Бібліі-старадрукі і сучасныя пераклады Бібліі на беларускую мову.

Нам бы хацелася сказаць усім і кожнаму, што Беларусь мае багатую і разнастайную кніжную спадчыну і нам ёсць чым ганарыцца. Шматлікія каштоўнасці, найперш выданні Францыска Скарыны, маюць не толькі нацыянальную, але і міжнародную значнасць.